

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

доктора філологічних наук, професора **Валігури Ольги Романівни**
на дисертацію

Сосніної Тетяни Василівни на тему:

" МЕТАМОВНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛОМОВНОГО РОМАНУ- АНТИУТОПІЇ ТА ВІДТВОРЕННЯ ЇХ У ПЕРЕКЛАДІ "

подану на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук
зі спеціальності 10.02.16 – перекладознавство

Дослідження Тетяни Василівни Сосніної, присвячене аналізу метамовних особливостей англomовного роману-антиутопії і способів їх відтворення у перекладі, завдячує своєю актуальністю динамічному зростанню зацікавленості теоретиків і практиків перекладу проблемами метамови як теоретичної основи прагматики процесу перекладу в умовах білінгвізму. Актуальність теми підтверджується також і тим, що дисертація виконана у відповідності з планом науково-дослідних робіт і тематики кафедри теорії та практики перекладу Інституту філології Чорноморського національного університету імені Петра Могили "Мовна картина світу та її відображення у перекладі" (номер державної реєстрації 0104U009413).

І дійсно, проблема адекватного перекладу метамовних особливостей в романах-антиутопіях стала проблемою нагальною, бо саме наприкінці ХХ сторіччя і на початку ХХІ з'являється все більше романів-антиутопій різними мовами, деякі з них перекладаються різними мовами, у тому числі і українською. Так, у 1994 році перекладається (щоправда, лише частково) роман О. Гакслі "Прекрасний новий світ", а у 2016 році цей роман перекладається повністю; у 2015 році з'являється новий переклад роману Дж. Орвелла "1984". Взагалі треба сказати, що в останні десять років з'являється все більше українських перекладів сучасних романів-антиутопій.

Саме тому об'єктом дослідження дисертантка обрала метамову англійських романів-антиутопій як цілісну систему, що репрезентує жанр антиутопії, а його предметом – метамовні стратегії і тактики окаяоналізмів

та їх відтворення в англо-українському, англо-російському та англо-німецькому перекладах.

Матеріалом дослідження є художні твори романів-антиутопій "Brave New World" («Прекрасний новий світ») О. Гакслі, "1984" Дж. Орвелла, "Clockwork orange" («Механічний апельсин») Е. Берджесса в оригіналі та перекладах українською, російською і німецькою мовами.

Т. В. Сосніна вміло застосовує у праці ті методи дослідження, які сприяють найбільш об'єктивному й ефективному визначенню метамовних особливостей англomовного роману-антиутопії і способів їх відтворення у англо-українському, англо-російському та англо-німецькому перекладах. Застосування загальнонаукових, емпірико-теоретичних, лінгвістичних, літературознавчих і перекладознавчих методів аналізу, надійне теоретичне підґрунтя критично осмисленої літератури (318 джерел, з яких 46 – іноземною мовою) та якісно здійснений аналіз експериментального матеріалу (578 прикладів з 375 сторінок англomовного, 419 сторінок україномовного, 428 сторінок російськомовного і 388 сторінок німецькомовного текстів) забезпечують надійність представлених у роботі результатів дослідження.

Викладене вище свідчить про обґрунтованість та достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації Т. В. Сосніної.

У дисертації сформульовано та обґрунтовано низку положень, висновків та результатів, які відзначаються науковою новизною та мають практичну спрямованість. Наукові положення сформульовані автором самостійно й відображають особистий внесок дисертанта в розвиток перекладознавства. Наукова новизна роботи, яка викладена конкретно, послідовно і системно, полягає в тому, що вперше проведено комплексне вивчення жанрової та стилістичної специфіки антиутопії в перекладознавчо-культурологічному вимірі, а також виявлено основні перекладацькі труднощі відтворення метамови романів-антиутопій. Заслуговує на увагу вперше систематизовані в перекладознавстві стратегії та тактики відтворення

метамови в перекладі. Новими є дані про специфіку відтворення метамови романів-антиутопій та особливості відтворення okazіоналізмів як прояву метамови.

Наукова та теоретична значущість роботи полягає у подальшому розвитку на новому матеріалі понятійного апарату перекладознавства, зокрема, визначення метамови, okazіональних утворень як перекладознавчих категорій, а також у подальшій розробці теорії художнього перекладу. Дослідження має практичне значення, оскільки його результати можуть бути використані у викладанні теорії і практики перекладу з англійської мови, лінгвостилістики, інтерпретації тексту та у курсах за вибором із актуальних проблем перекладознавства.

Основний зміст дисертаційного дослідження чітко й логічно структурований та складається зі вступу, чотирьох розділів з висновками до кожного з них, загальних висновків, списку використаної літератури, списку довідкової літератури, списку джерел ілюстративного матеріалу та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 261 сторінку; обсяг її текстової частини – 205 сторінок.

Дисертантка справедливо зазначає вже на самому початку своєї наукової праці, що проблема пошуку і відбору перекладацьких стратегій і тактик, які б відтворювали всі особливості метамови у перекладі, залишається актуальною (с. 15), і при цьому обґрунтовано наводить думки провідних мовознавців, перекладознавців та літературознавців України і світу (В. Комісаров, А. Ликов, Т. Некряч, Т. Михайленко, Н. Оломська, Е. Саарінен, В. Сидельников, Р. Якобсон).

У дисертаційній роботі Т. В. Сосніної узагальнено напрацювання вітчизняних і закордонних учених щодо метамови в цілому та метамови англomовного роману-антиутопії зокрема, визначено та досліджено основні характеристики метамови цього жанру і розглянуто проблему вивчення метамови роману-антиутопії, зокрема okazіональні утворення, а також досліджено проблему збереження метамови оригіналу в перекладі.

У своїй дисертації Т. В. Сосніна систематизувала okazіональні утворення за їх вживанням у метамові англомовних романів-антиутопій, виділила основні групи та способи утворення okazіоналізмів в оригіналі та в їх українських, російських і німецьких перекладах, виявила способи відтворення фонетичного, граматичного, семантичного та стилістичного аспектів і перекладацьких стратегій щодо відтворення метамови англомовних романів-антиутопій.

При цьому вона здійснила детальний і глибокий аналіз перекладацьких труднощів у світлі категорій перекладності/неперекладності і, зіставивши перекладацькі стратегії і тактики щодо відтворення метамови англомовних романів-антиутопій, дійшла висновків про індивідуальний стиль кожного перекладача та визначила найбільш продуктивні перекладацькі прийоми у відтворенні метамови, зокрема okazіональних утворень.

Ще однією позитивною особливістю дисертації Т. В. Сосніної треба назвати логічність структури аналітичних думок дисертантки: від огляду теорії предметів дослідження до детального аналізу фонетичних, граматичних, семантичних та стилістичних особливостей метамови романів-антиутопій та складності їх перекладу.

У цьому сенсі заслуговують на увагу дослідницькі частини дисертації Т. В. Сосніної: третій розділ про семантичні аспекти метамови англомовного роману-антиутопії та способи їх відтворення у перекладах і четвертий розділ про переклад стилістичних аспектів англомовних романів-антиутопій.

Висновки, як до кожного розділу, так і загальні, витікають зі змісту дослідження, є достовірними і висвітлюють основні положення дисертації.

Рецензована дисертація Т. В. Сосніної справляє враження зрілого та завершеного наукового дослідження. Авторка рецензованої праці продемонструвала глибоке й всебічне знання об'єкта дослідження, історію його вивчення, належний рівень володіння сучасними процедурами перекладознавчого аналізу досліджуваного матеріалу, поняттєвим і термінологічним апаратом.

Наукові положення, висвітлені в дисертації, і результати дослідження пройшли достатню апробацію: автор виступила на шести міжнародних і всеукраїнських наукових і науково-практичних конференціях.

Переходячи до критичної частини відгуку, дозвольте наголосити на загальній позитивній оцінці дисертації Тетяни Василівни Сосніної. Разом з тим у рецензованій дисертації є деякі судження, які викликають сумнів (або суперечку) і хотілось би, щоб дисертантка зреагувала на них.

1. Дискусійним є, на мій розгляд, перше наукове завдання, яке дисертантка сформулювала таким чином: "розмежувати поняття метамова та оказіоналізм у межах перекладознавчого аналізу" (с. 17). Але сьогоденна логіка наукової думки доводить, що розмежувати ці поняття можна і треба лише у межах лінгвістики за їх вмістом, а у межах перекладознавства можна розмежувати лише засоби їх перекладу, а не їх сутність.

По-друге, не менш дискусійним є і використання методології міждисциплінарності, яку дисертантка трактує на с. 18 як "наскрізну рису сучасного перекладознавства, що дозволяє залучити до аналізу жанрової специфіки антиутопій методологічні апарати лінгвістичної, культурологічної та літературознавчої парадигм". Це твердження має право на існування й використання у сфері літературознавства, а не перекладознавства, бо воно суттєво розмежовує дві провідні моделі європоцентристського перекладу: лінгвістичну (у якій переклад розглядається як засіб передачі інформації з однієї іноземної мови на іншу і в якій перекладач працює із наявними загальнолюдськими синонімами) і культурологічну (або концептуальну, в якій переклад розглядається і використовується як засіб передачі інформації з однієї культури в іншу і в якій перекладач працює з національною мовною картиною світу, яка часто не піддається прямому перекладу).

Відтак, наведені вище міркування дозволяють стверджувати, що у роботі бажано було би чіткіше окреслити методологічні засади дослідження у галузі перекладознавства. У процесі дискусії хотілося б почути відповідь

дисертантки на те, що є методологічною основою рецензованої дисертації та на яких наукових принципах і підходах ґрунтується здійснене дослідження.

2. Сказане має пряме відношення і до методичних засад дослідження, які убачається доцільним розглянути в окремому розділі / підрозділі дисертації, ретельно розробити програму і методику дослідження, здійснити опис його етапів. Розкрийте, будь ласка, у чому полягала програма і методика дослідження, конкретизуйте при цьому її етапи.

3. Потребують чіткішого формулювання і обґрунтування наукові положення, які дисертантка виносить на захист (с. 21 дисертації). Це стосується наукових положень 2 і 3. У першому з них стверджується, що перекладач повинний усвідомлювати контекстуальне значення оказіональних утворень. А як же бути з утвореннями, національно забарвленими?!

У другому положенні дисертантка стверджує, що переклад оказіоналізмів здійснюється за рахунок лінгвістичного підходу до перекладу. А як же бути з культурологічним перекладом?! Обґрунтуйте, будь ласка, зазначені вище твердження.

4. Сучасні дослідження в галузі перекладознавства стрімко розвиваються, проте у списку використаної літератури недостатньо представлені вітчизняні та іноземні публікації з досліджуваної проблематики за останні п'ять років. Бажано також, аби в роботі було висвітлено більше розвідок вітчизняних мовознавців, присвячених досліджуваній проблематиці.

Наведені побажання й зауваження в жодному випадку не ставлять під сумнів наукову концепцію дослідження, не позначаються на теоретичній та практичній вагомості отриманих дисертанткою результатів і не впливають на загальне позитивне враження від роботи. Зміст автореферату дисертації ідентичний її основним положенням, містить наукові спостереження і висновки та відповідає чинним стандартам.

Отже, на основі вивчення дисертації Т. В. Сосніної і опублікованих за темою дослідження п'яти наукових статей (з них три – у фахових наукових збірниках України, дві – в закордонних періодичних наукових виданнях),

перелік яких подано в авторефераті, було встановлено 1) значну актуальність обраної теми, 2) достатній ступінь обґрунтованості наукових положень та висновків, сформульованих у рецензованій роботі, 3) їх достовірність та новизну, 4) достатню повноту викладу наукових положень дисертації в опублікованих працях, 5) відповідність автореферату до змісту дисертації.

Спираючись на позитивні висновки стосовно кожного з наведених вище пунктів, вважаю за доцільне підсумувати свій відгук висновком про відповідність дисертації вимогам п. 11, 13 "Порядку присудження наукових ступенів", затвердженому постановою КМУ №567 від 24.07.2013 р. зі змінами, внесеними згідно з Постановами КМУ №656 від 19.08.2015 р. та №1159 від 30.12.2015 р. Отож, у цілому, дисертація "Метамовні особливості англomовного роману-антиутопії та відтворення їх у перекладі" є актуальним, самостійним і завершеним дослідженням, а її автор – Сосніна Тетяна Василівна – заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.16 – перекладознавство.

Офіційний опонент:

доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри східної філології
Київського національного
лінгвістичного університету

О. Р. Валігура

